

Työne Karjalainen, nuorempi tutkija, Ulkopoliittinen instituutti

EPÄLUULO RUOKKII KORONAKRIISIÄ

LUOTTAMUKSEN RAKENTAMINEN ON OSA TARTUNTATAUTIEN VASTAISTA TAISTELUA

Uuden koronaviruksen leviäminen on muistutus tiedon jakamisen tärkeydestä globaalien terveysuhkien torjumisessa. Kansainvälinen terveysturvallisuusjärjestelmä IHR uudistettiin vuonna 2005, mutta koronaviruksen vastaiset toimet osoittavat, että valtioiden välinen terveysturvallisuusjärjestelmä ei ole vielä valmis.

Globaali terveysturvallisuus edellyttää luottamusta ja perustuu tiedon ja vastuun jakamiseen. Maailman terveysjärjestö WHO:n jäsenvaltiot sopivat uudesta terveysturvallisuusjärjestelmästä vuonna 2005. Samoihin aikoihin sars-epidemia (2003) ja lintuinfluenssa (2004) osoittivat, kuinka tartuntataudit leviävät globalisoituneessa maailmassa. Järjestelmä päivitettiin torjumaan kansainvälisiä terveysuhkia, kuitenkin välttämättä ylimääräistä haittaa kansainväliselle liikenteelle ja kaupalle. WHO:n toimivaltaa ja riippumattomuutta vahvistettiin

nopean reagoinnin varmistamiseksi. Jäsenmaat veloitettiin yhä laajemmin ilmoittamaan havaitsemistaan terveysuhista. Uuden koronaviruksen vastainen taistelu kuitenkin osoittaa, että valtioiden välinen terveysturvallisuusjärjestelmä ei ole vielä valmis.

Koronaviruspandemiaa on kutsuttu testiksi uudistetulle terveysturvallisuusjärjestelmälle. Tähän mennessä kansainvälinen yhteistyö ei ole sujunut ongelmitta: Kiina yritti ensin salata uuden viruksen leviämistä, kansainvälisen kansanterveysuhkan julistaminen viivästyi, ja useiden

jäsenmaiden vastatoimet olivat vastoin WHO:n suosituksia. Epäluottamus levisi maasta toiseen viruksen mukana. Rajoja suljettiin ja poikkeuksellisia rajoituksia määrättiin yhteiskunnissa, jotka normaalioloissa perustuvat kansalaisten vapauksille ja luottamukselle.

Pelko markkinoiden romahtamisesta näkyi paniikkina osakemarkkinoilla ja hamstrauksena ruokakaupoissa ympäri maailmaa. Kuten sars aikanaan, uusi koronavirus muistuttaa riskeistä, joita valtioiden ja niiden kansalaisten lisääntyvä keskinäisriippuvuus

aiheuttaa. Erityisesti ihmisten liikuminen maiden välillä näyttäytyy uudessa valossa. Jotkut ehtivät jo kysyä, johtaako pandemia globalisaation aikakauden loppumiseen, kun protektionismi ja nationalistinen ajattelu nostavat päätään.

Euroopan unionissa nähtiin useiden sisärajojen sulkeutuvan jäsenmaiden pyrkiessä torjumaan viruksen leviämistä. Lisäksi Schengen-alueen ulkorajat laitettiin kiinni. Tätä ennen Yhdysvallat oli asettanut poikkeuksellisen maahantulokiellon EU:sta saapuville matkustajille. EU-jäsenmaat ryhtyivät viruksen torjuntatoimiin pitkälti erillään, joskin komission tukemana. Se on ymmärrettävää, sillä jäsenmaat vastaavat EU:ssa itse terveydenhuollon järjestämisestä. Euroopan tautien ehkäisy- ja valvontakeskus (ECDC) on rakentanut EU-tasolla vastatoimia pandemiaa vastaan muun muassa arvioimalla riskejä ja neuvomalla jäsenmaita ja komissiota.

Kriitikoiden mukaan EU-maat eivät kuitenkaan ole koordinoineet vastatoimiaan riittävästi tai osoittaneet solidaarisuutta, kun esimerkiksi Italia olisi tarvinnut apua. Myös terveystuotteiden vientirajoituksia on kritisoitu yhteisen agendan torpedoimisesta. On kuitenkin liian aikaista arvioida EU:nn onnistumista koronapandemian

kukistamisessa, sillä kriisi on käynnissä ja useat EU-instituutiot ja -työkalut ovat parhaillaan käytössä sen hoitamiseksi.

Tartuntatautien torjuminen vaatii luottamusta myös kansallisella tasolla. Torjuntatoimien onnistuminen edellyttää, että kansallisiin terveys- ja tiedeinstituutioihin, hallitukseen ja mediaan luotetaan. Alhainen luottamus on yhdistetty riskikäsitysten paisumiseen. Toisaalta on huomattu, että kansalaiset eivät noudata annettuja terveysohjeita, jos he eivät usko, että hallituksen vastatoimet ovat todellisia ja tehokkaita. Tiedon jakaminen on yksi luottamuksen rakennuspalikoista kriisin hetkellä. Esimerkiksi ebolakriisin aikaan huomattiin, että torjuntatoimet kärsivät, jos kansalaiset joutuvat epäilemään annetun tiedon totuudenperäisyyttä. Epäluottamus lisääntyy, jos viranomaiset eivät kerro avoimesti taudin leviämisestä. Hyvä kansalaistietämys taudin leviämistavoista ehkäisee tunteita ja tukee virkavallan toimia.

Viranomaisviestintää uudesta koronaviruksesta on kritisoitu niin Kiinassa kuin Yhdysvalloissakin. Epäluuloa herättävän ja ristiriitaisen valtiollisen viestinnän on pelätty haittaavan terveydenhuollon ammattilaisten työtä. Sosiaalisen median aikakaudella kysymys

siitä, mitä tietoa kansalaiset uskovat, muuttuu entistäkin tärkeämmäksi. Kriisiviestintää tehdään nyt uusissa olosuhteissa, joissa kansalaiset punnitsevat tietoa eri lähteistä. Kehotus viralliseen tietoon luottamisesta on monessa maassa vanhentunut: myös viranomaisten on ansaittava ja ylläpidettävä asemansa luotettavina tiedonlähteinä. Covid-19-kriisi on uusi esimerkki siitä, kuinka nopeasti väärä tieto leviää sosiaalisessa mediassa erityisesti silloin, kun ihmiset ovat lukittuina koteihinsa.

Luottamusta herättävää tiedonvälitystä tarvitaan nyt myös globaalilla tasolla. Kansainvälisen yhteisön on viestittävä systemaattisesti, jotta tartuntatautien torjunta olisi tehokasta. Tutkijoiden välistä kansainvälistä yhteistyötä pidetään tärkeänä, jotta koronavirus saadaan hallintaan. WHO:n rooli tieteelliseen tietoon perustuvan tiedon ja ohjeistuksen levittäjänä uuden koronaviruksen aikaan on jo kerännyt kiitosta. WHO on avainasemassa rakentamassa globaalia resilienssiä terveysuhkia vastaan ja koordinoimassa kriittisen tiedon jakoa kriisin hetkellä nyt ja tulevaisuudessa. Toimiva kansainvälinen tiedonkulku terveysuhkiin liittyen on myös kansallisen päätöksenteon ja paikallisen kriisiviestinnän perusta.